

Warszawa 6.01.2021

Dr hab. Jarosław Wróblewski prof. UMFC
jaroslaw.wroblewski@chopin.edu.pl
Wydział Instrumentalny
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina
Ul. Okólnik 2
00-368 Warszawa

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ MGR. MICHAŁA BIAŁKI

*W OBRONIE TRADYCJI. ROBERT FUCHS (1847-1927) – OSTATNI WIEDEŃSKI TWÓRCA
ROMANTYCZNEJ MUZYKI ORGANOWEJ*

ZLECENIODAWCA RECENZJI

Akademia Muzyczna w Krakowie na podstawie:

- pisma dr hab. Moniki Gardoń-Preindl, Przewodniczącej Rady Do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej w Krakowie z dnia 13.07.2020 roku, w związku z podjęciem uchwały Nr 63/2020 w sprawie wyznaczenia mnie na recenzenta przewodu doktorskiego mgr. Michała Białki wszczętego 30.05.2018,
- pisma dr hab. Moniki Gardoń-Preindl, Przewodniczącej Rady Do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej w Krakowie z dnia 3.11.2020 roku w sprawie zlecenia opracowania recenzji w przewodzie doktorskim mgr. Michała Białki.

PODSTAWOWE DANE O KANDYDACIE

Pan Michał Białko (ur. 1987 r.) – doktorant Akademii Muzycznej w Krakowie, ukończył w roku 2011 studia na kierunku *instrumentalistyka*, w specjalności *gra na organach* w Akademii Muzycznej w Krakowie w klasie organów prof. Andrzeja Białki z wynikiem: *bardzo dobry z wyróżnieniem*. W kolejnym roku (2012) uzyskał dyplom *Master of Music* w specjalności *organy*, będący uwieńczeniem kształcenia w Conservatorium van Amsterdam, gdzie studiował w klasie prof. Pietera van Dijka. Uczestniczył w szeregu kursów mistrzowskich prowadzonych przez najwybitniejszych wirtuozów gry organowej i pedagogów akademickich. Jest laureatem II nagrody na Ogólnopolskim Konkursie Organowym *Mendelssohn-Eben* w Krakowie w roku 2009. Uprawnienia pedagogiczne uzyskał w Studium Pedagogicznym Akademii Muzycznej w Krakowie w roku 2012. Od tego roku do chwili obecnej jako nauczyciel kontraktowy prowadzi klasę organów w Państwowej Szkole Muzycznej II st. im. Władysława Żeleńskiego w Krakowie.

OCENA DOROBKU ARTYSTYCZNEGO I NAUKOWEGO KANDYDATA

Dokumentacja dorobku artystycznego mgr. Michała Białki obejmuje lata 2000-2018. Dzięki załącznikowi dotyczącemu lat 2018-2020, recenzenci otrzymali cenne informacje o dokonaniach artystycznych kandydata od momentu złożenia wniosku o wszczęcie przewodu aż do chwili obecnej.

Aktywność koncertowa mgr. Michała Białki trwa nieprzerwanie od najwcześniejszych lat kształcenia muzycznego do chwili obecnej. Kandydat wykazuje w dokumentacji wyjątkowo obszerny dorobek koncertowy obejmujący udział w 187 koncertach solowych, kameralnych i symfonicznych. Artysta występował jako solista, kameralista i muzyk orkiestrowy w ramach renomowanych festiwali w Polsce, a także w Austrii, Czechach, Holandii, Niemczech, Norwegii, Portugalii, na Litwie, Ukrainie i we Włoszech. Imponujący jest wykaz repertuaru, obejmujący dzieła kompozytorów od renesansu do współczesności.

Repertuar solowy obejmuje znaczące dzieła kompozytorów epoki *przedbachowskiej*, między innymi: Domenico Zipoliego, Johanna Pachelbela, Girolamo Frescobaldiego, Nicolausa Bruhnsa, Dietricha Buxtehudego, Jana Pieterszooona Sweelincka, Georga Muffata, Johna Bulla. Obfity jest zasób reprezentatywnych dzieł organowych Johanna Sebastiana Bacha, między innymi: BWV 572, 654, 529, 546, 544, 543, 593, 688, 542, 540, 548, 552, 536, 770, 594, 562, 566, 538, 565. W programach koncertowych p. Michała Białki znajdują się znaczące utwory twórców doby romantyzmu: Césara Francka, Luisa Vierne'a, Felixa Mendelssohna, Alexandre'a Guilmanta, Franza Liszta, Roberta Schumanna, Johannesa Brahmsa, Maxa Regera oraz kompozytorów współczesnych: Marcela Dupré, Guy Boveta, Oliviera Messiaena, Petra Ebena, Jehana Alaina, Tadeusza Paciorkiewicza, Mariana Sawy.

Magister Michał Białko ma w swoim dorobku repertuar kameralny i udokumentowaną współpracę z wieloma solistami: Krzysztofem Putą - skrzypce, Dorotą Mentel – sopran, Agnieszką Cząstką – mezzosopran, Janem Kalinowskim – wiolonczela, Blanką Dembosz – sopran, Łukaszem Laxym – wiolonczela, Ryszardem Habą – perkusja, Markiem Polańskim – skrzypce. Współpraca z orkiestrami i chórami (Krakowska Orkiestra Kameralna, Chór Akademii Muzycznej w Krakowie, OCTAVA ensemble, Chór Kameralny Capella Cracoviensis, Collegium Zieleński, Orkiestra Kameralna Fresco Sonare, The Really Big Chorus, Orkiestra Filharmonii Krakowskiej, Knabenchor Gütersloh) pozwoliła p. Michałowi Białce uczestniczyć w wykonaniach ważnych dzieł symfonicznych i chóralnych.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Praca doktorska pana Michała Białki *w obronie tradycji. Robert Fuchs (1847-1927) – ostatni wiedeński twórca romantycznej muzyki organowej* napisana pod opieką promotorską dr. hab. Wacława Golonki w Akademii Muzycznej w Krakowie zawiera dwa elementy: *Dzieło*

artystyczne w formie zapisu elektronicznego na płycie CD oraz *Opis dzieła artystycznego*, stanowiące łącznie pracę pod ww. tytułem.

Dzieło artystyczne pana Michała Białki obejmujące zapis dźwiękowy następujących dzieł organowych Roberta Fuchsa:

1. *Fantaisie für Orgel in C op. 87*
2. *Fantaisie für Orgel in e op. 91*
3. *Phantasie Des-Dur op. 101*
4. *Präludium und Fuge Des-dur*
5. *Variationen cis-Moll über ein Originalthema*

zawiera komplet jego utworów organowych, stanowiąc tym samym dokonanie wyjątkowe w przestrzeni fonograficznej dokumentacji dzieł wiedeńskiego kompozytora (rejestracja *Preludium i fugi Des-dur* stanowi nagranie premierowe). Nagrania dokonano na organach firmy Martin Binder&Sohn z roku 1907 znajdujących się w kościele św. Józefa w Chorzowie.

Pięć utworów Roberta Fuchsa to dzieła dużych rozmiarów: trzy czteroczęściowe fantazje, rozbudowany cykl wariacyjny oraz preludium i fuga, reprezentujące typową dla epoki romantyzmu tendencję do monumentalizacji formy muzycznej. Niesie to ze sobą podstawową trudność wykonawczą jaką jest umiejętność budowania zwanego przekonywającego przebiegu muzycznego ze wszystkimi elementami konstytuującymi jego wewnętrzne napięcia i dramaturgię. Wgląd w tekst nutowy prezentowanych dzieł Fuchsa pozwala ocenić ogrom trudności technicznych i wyzwań wykonawczych w nich zawartych, porównywalny może z najtrudniejszymi fantazjami chorałowymi Maxa Regeera. Gęstość struktur muzycznych i ich polifoniczna warstwowość z jednej strony oraz filigranowość i zwiewność nasycone wyjątkowym zmysłem melodycznym z drugiej, wymagają od wykonawcy doskonałego warsztatu wykonawczego w zakresie przygotowania technicznego jak i mentalnego. Kreacja artystyczna pana Michała Białki jest bardzo udana i artystycznie przekonująca. Cechuje ją wyjątkowa dbałość o oddanie intencji kompozytora w zakresie obrazu brzmieniowego, poprzez wnikliwą analizę i realizację zapisów wykonawczych kompozytora dotyczących dynamiki, agogiki i barwowości, co w połączeniu z decyzją o wyborze adekwatnego do prezentowanego repertuaru instrumentu organowego dopełnia całości tego projektu artystycznego. Nie wszystkie zapisane intencje kompozytora mogły zostać zrealizowane. Podobnie jak ma to miejsce w twórczości organowej Maxa Regeera również u Fuchsa zapis nutowy bywa „abstrakcyjny”, jest zapisem umiejscowionego w artystycznym umyśle kompozytora nieosiągalnego „świata idealnego” – metafizycznego ogrodu – czystej idei. Te miejsca wymagały od pana Michała Białki podejmowania autonomicznych decyzji wykonawczych (*Licentia poetica*) pozostających w rezonansie z rozpoznanymi intencjami kompozytora. Artysta znakomicie rozumie idiomatykę muzyki romantycznej operując takimi czynnikami jak frazowanie realizowane z pomocą umiejętnego *legato*, *rubato* nasycające przebiegi muzyczne zrównoważoną gestykulacją agogiczną, czy wreszcie registracja uwzględniająca wymagania struktur muzycznych, uwarunkowania instrumentu a także akustyki wnętrza.

Opis dzieła artystycznego

Treść pracy doktorskiej pana Michała Białki odzwierciedla tematowi określone w tytule. Techniczna strona pracy nie pozostawia zastrzeżeń. Układ pracy, wewnętrzne podziały, treść kolejnych rozdziałów, kompletność też zostały zrealizowane w sposób wzorowy. Praca jest skonstruowana logicznie - zawiera wstęp, cztery rozdziały, wnioski końcowe, bibliografię, aneks będący katalogiem dzieł Roberta Fuchsa wraz z wykazem skrótów, opis płyty CD. Poszczególne człony struktury podstawowej nasycone są uporządkowanymi elementami podrzędnymi, budującymi klarowny przekaz naukowy oraz narrację. Treść poszczególnych rozdziałów jest adekwatna do ich tytułów i w sposób kompetentny dookreśla zaanonsowane zagadnienia.

W rozdziale pierwszym Autor sprawnie nakreśla sytuację polityczną, społeczną i kulturalną Austrii w okresie zawodowej aktywności Roberta Fuchsa w Wiedniu. Jako szczególnie wartościowy w mojej opinii jawi się podrozdział poświęcony klimatowi kulturalnemu Wiednia tego okresu w zakresie muzyki, architektury, literatury, malarstwa i zjawiska Secesji. W rozdziale drugim Autor prezentuje sylwetki najważniejszych twórców muzyki organowej oraz instrumentarium organowe w wiedeńskim otoczeniu Kompozytora. Trzeci rozdział poświęcony jest przedstawieniu biografii Roberta Fuchsa, źródeł rozwoju jego stylu kompozytorskiego, a także omówieniem ogólnej charakterystyki pełnego zakresu działalności kompozytorskiej. Zasadniczą część pracy stanowi rozdział czwarty, w którym pan Michał Białko porusza szerokie spektrum zagadnień związanych z interpretacją dzieł organowych Roberta Fuchsa, a więc związanych z doбором adekwatnego instrumentu, zastosowania właściwych rejestracji, budowania przebiegów agogicznych i dynamiki. W podrozdziale IV.7. Autor przechodzi do omówienia zagadnień interpretacyjnych powiązanych ściśle z Dziełem artystycznym, a więc pięcioma utworami Roberta Fuchsa stanowiącymi komplet jego twórczości organowej. W przypadku każdego z utworów zastosowano identyczny, logiczny model postępowania zawierający:

- okoliczności powstania i prawykonania dzieła oraz kwestie materiału źródłowego i edycji,
- analizę formalną,
- wyszczególnienie różnic między rękopisem a wydaniem nutowym,
- zagadnienia interpretacyjne i techniczne,
- tabelę opisującą detaliczny postęp procesu rejestracji dzieła (tabela odnosi się do dyspozycji instrumentu organowego, na którym dokonano nagrania *Dzieła artystycznego*).

Wnioski końcowe stanowią rodzaj ewaluacji-autooceny Autora, podsumowujących całość procesów związanych z pracą nad wybranym obszarem badawczym. Aneks opracowany na podstawie materiałów źródłowych zawiera katalog dzieł kompozytora z podziałem na: tytuł, obsadę, rok ukończenia, rok wydania, wydawcę.

Pracę doktorską pana Michała Białki oceniam pod względem merytorycznym bardzo wysoko. Przede wszystkim należy podkreślić niezaprzeczalny walor poznawczy pracy. Tematyka podjęta w dysertacji wypełnia lukę w zakresie muzyki organowej schyłku epoki

romantyzmu. Z punktu widzenia historii muzyki procesy zachodzące „w okolicach” przełomów stylistycznych są nadzwyczaj ciekawe i inspirujące zarówno w dziedzinie naukowej jak i artystycznej - zwykle współistnieją ze sobą trzy „narracje” estetyczne: zachowawcza, progresywna i mieszana. Postać i twórczość organowa Roberta Fuchsa pozostają poza obszarem zainteresowań większości współczesnych organistów. Trudno wytłumaczyć ten stan rzeczy biorąc pod uwagę niezaprzeczną wartość muzyczną prezentowanych dzieł kompozytora. Kompozycje organowe Fuchsa, mimo że zawierają szereg idiomów konstytuujących stylistykę okresu romantyzmu, a więc jak wskazano w tytule pracy stoją po stronie tradycji, to z pewnością są oryginalne i odróżniające się od stylu europejskich „gigantów” muzyki organowej tego okresu takich jak Max Reger, czy Joseph Rheinberger. W ocenie merytorycznej pracy pana Michała Białki zwracają uwagę dodatkowe dwa ważne komponenty:

- wiedza ogólna pozwalająca Autorowi na właściwe umiejscowienie dzieła organowego Roberta Fuchsa w kontekście ówczesnych ogólnych prądów kulturowych oraz szeroko pojętych konwencji dotyczących wykonawstwa muzyki organowej (rozdziały 1-3),
- kreatywny proces dochodzenia do własnych rozwiązań interpretacyjnych, podbudowany analizą muzyczną, niejednokrotnie krytycyzmem w stosunku uwag wykonawczych samego kompozytora zawartych w tekście muzycznym oraz niezaprzeczalna logika tego procesu wskazująca na duże kompetencje Autora i jego samodzielność (rozdział 4.).

Praca stanowi również swoiste kompendium wiedzy w zakresie konwencji registracyjnych niemieckiej romantycznej muzyki organowej zbudowane na wyselekcjonowanych informacjach zawartych w tekstach teoretycznych i utworach twórców z kręgu niemieckojęzycznego (Ritter, Mendelssohn, Herzog, Rheinberger, Piutti, Weipert, Riemann, Brahms). Głębokie źródłowe uzasadnienie posiadają także akapity poświęcone aspektom wykonawczym takim jak artykulacja czy kształtowanie agogiczne.

Podrozdziały poświęcone *stricte* dziełom organowym Fuchsa zawierają szereg unikatowych informacji dotyczących materiałów źródłowych w postaci rękopisów kompozytora znajdujących się w zbiorach Österreichische Nationalbibliothek. Dokonując ich porównania z wydaniem dzieł kompozytora Autor wyszczególnia szereg różnic między rękopisami a wydaniem nutowymi, czy wręcz błędów wydawniczych. Dużą wartość merytoryczną posiadają także analizy formalne kompozycji Fuchsa, a w szczególności ich części kontrapunktycznych - fug. Autor dzieli się również z czytelnikiem gamą własnych wartościowych rozwiązań w zakresie aplikatury czy artykulacji dotyczącymi miejsc szczególnie wymagających pod względem technicznym.

Jeśli chodzi o charakterystykę doboru i wykorzystania źródeł, to praca zasługuje na wyjątkowe uznanie. Treść dysertacji p. Michała Białki opiera się na solidnej podbudowie źródłowej. Bibliografia zawiera pozycje istotne z punktu widzenia teorii muzyki i poruszanego przez Autora tematu. Polsko-, niemiecko- i angielskojęzyczne pozycje pogrupowane w szereg kategorii (*Publikacje książkowe, Artykuły, Dysertacje, Hasła encyklopedyczne i słownikowe*) obejmują tematykę ogólnomuzyczną oraz zagadnienia szczegółowe. Bibliografię uzupełnia spis *Wydawnictw nutowych, Rękopisów, Źródeł internetowych, Materiałów fonograficznych,*

Wywiadów i Ilustracji. Źródła zostały wykorzystane w sposób rzetelny, stanowiąc bazę dla celnych, obiektywnych wniosków. Autorowi udało się dotrzeć do wartościowych pozycji znajdujących się w bibliotekach zagranicznych, jak i prac powstałych w Polsce. Warto podkreślić, że znajomość źródeł nie odbiera Autorce odwagi do samodzielnego formułowania tez i wchodzenia niejednokrotnie w krytyczny rezonans z nimi, co świadczy o naukowym krytycyzmie Autora. Jedyny element domagający się modyfikacji w zakresie bibliograficznym to uzupełnienie nazwiska autora (-ów) haseł znajdujących się w *Nowej Encyklopedii Powszechnej PWN i Handbuch Orgelmusik: Komponisten, Werke, Interpretation*, Bärenreiter Verlag.

Od strony formalnej praca wykazuje znakomite opanowanie warsztatu związanego z umiejętnościami pisania pracy naukowej. Elementy takie jak: poprawność językowa, spis rzeczy, odsyłacze itp. zostały potraktowane w sposób rzetelny i zrealizowane bardzo konsekwentnie. Drobnostki w zakresie poprawności językowej jakie znalazłem, znajdują się na stronach: 15, 16, 20, 21, 30, 33, 39, 44, 68, 130 i dotyczą zasadniczo dyskusyjnych spraw związanych z pisownią wielką lub małą literą lub tłumaczeniami zwrotów obcojęzycznych. Lektura pracy p. Michała Białki daje poczucie obcowania z „tekstem przyjaznym czytelnikowi” i posiada walor wyjątkowej dla tekstów naukowych „elegancji”.

KONKLUZJA

Praca doktorska pana Michała Białki pt. *W OBRONIE TRADYCJI. ROBERT FUCHS (1847-1927) – OSTATNI WIEDEŃSKI TWÓRCA ROMANTYCZNEJ MUZYKI ORGANOWEJ* obejmująca nagranie kompletu kompozycji Roberta Fuchsa oraz pracę pisemną, stanowi twórcze ujęcie zarysowanego obszaru badawczego. Łączą się tu i wzajemnie przenikają stojące na bardzo wysokim poziomie umiejętności wykonawcze oraz warsztat naukowy.

Uznając zatem, że pan mgr Michał Białko spełnia wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789, z późn. zm.): *Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, o którym mowa w art. 20 ust. 7, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej., pracę doktorską przyjmuję i rekomenduję do dopuszczenia do publicznej obrony.*

Ponadto ze względu na stojącą na najwyższym poziomie wykonawczą prezentację premierowej unikatowej kolekcji nagrań wszystkich dzieł organowych Roberta Fuchsa, a także wzorową dysertację zawierającą szereg wartych szerokiego upublicznienia walorów naukowych wnosząc o wyróżnienie Pracy doktorskiej mgr. Michała Białki.

